

วัฒนธรรมสร้างสรรค์: ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวเมืองพัทยา

Creative Culture: The Strategies for Pattaya Tourism Potential Development

สุชาติ คณานนท์ (Suchat Kananon)¹

กล้า สมตระกูล (Kla Somtrakool)²

ไพรัช ถิตยผาด (Pairat Thitpart)³

Received: September 21, 2018

Revised: November 1, 2018

Accepted: January 7, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา 2) เพื่อศึกษาปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา และ 3) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ดนตรีและศิลปะการแสดง หัตถกรรมและศิลปะแขนงต่าง ๆ อาหารและการบริการนวด และสปาแผนไทย ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ได้แก่

¹ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Doctor of Philosophy, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

^{2,3} คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

ปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนด้านการท่องเที่ยว ปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ปัญหาด้านการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ประกอบไปด้วย 7 พันธกิจ ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ 2) การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ 3) การบริการแหล่งเงินทุน 4) การสร้างองค์ความรู้เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ 5) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว 6) การเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และ 7) การพัฒนาพลังชุมชนในการสร้างความปลอดภัยในพื้นที่

คำสำคัญ: วัฒนธรรมสร้างสรรค์, ยุทธศาสตร์, การพัฒนาศักยภาพท่องเที่ยวเมืองพัทยา

Abstract

The objectives of this qualitative research were: 1) to investigate cultural potential enhancing Pattaya tourism promotion and 2) to investigate problems troubling Pattaya tourism development, and 3) to set strategies for using creative culture for Pattaya tourism potential development.

The research results indicated that the cultural potential enhancing Pattaya tourism was based on traditions, religious and cultural tourism places, music and performing arts, handicrafts, foods and services, and Thai massage and spa and others.

The problems troubling Pattaya tourism development were caused by the problems of environmental management, public relations concerning a policy and on tourism management, life and property security of tourists and people, and disseminating people the use of creative culture for tourism development. The strategies for Pattaya tourism potential development consisted of 7 missions: 1) developing the potential of creative culture, 2) building a network for developing

creative culture, 3) providing financial resources, 4) building a body of knowledge on creative culture and creating public relations about it, 5) encouraging community participation in efficient of environmental management, and 7) developing community power for building community security

Keywords: Creative Cultural, Strategies, Tourism Potential Development

บทนำ

พัทยาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายทะเลที่ได้รับความนิยมทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเป็นเวลานาน จนติดอันดับเมืองท่องเที่ยวระดับโลก โดยเมื่อในปี พ.ศ. 2550 ทำรายได้ให้กับประเทศถึง 547,500 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558) แต่เดิมพัทยาคือหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ อาศัยอยู่กับธรรมชาติที่สวยงาม จนหลังจากการเป็นสถานตากอากาศประจำของทหารอเมริกันเมื่อปี พ.ศ. 2502 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเมืองพัทยา พัทยาได้เปลี่ยนจากหมู่บ้านชายทะเลที่เงียบสงบ มาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศที่ทันสมัยและเปิดรับนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยมากแล้วมักเป็นชาวต่างชาติและชนชั้นสูงได้อย่างเต็มที่ ในเวลาเพียงไม่นานภาพลักษณ์ของพัทยานั้นถือเป็นสถานตากอากาศที่หรูหราและทันสมัย (จำลอง ทองดี, ม.ป.ป.) จนกระทั่งเกิดปัญหาการลดลงของทหารอเมริกัน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงสร้างภาพลักษณ์ใหม่ในลักษณะของสถานที่ท่องเที่ยวแบบ “บันเทิงเริงรมย์” เพื่อเร่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยแทนที่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ลดจำนวนลง (ขวัญแก้ว อุดมบุญญาภาพ, 2546) การเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวในเมืองพทยานั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วและขาดการวางแผนจัดการเมือง ทำให้เป้าหมายของการขยายตัวเน้นไปที่ตัวเลขปริมาณของเม็ดเงินที่ไหลเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ และจำนวนที่เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว โดยลงทุนในธุรกิจที่ได้ผลตอบแทนคืนเร็วเป็นหลัก อันได้แก่ ธุรกิจท่องเที่ยวยามราตรีและสถานเริงรมย์ โดยจะเห็นตัวอย่างที่ชัดเจนจากจำนวนบาร์เปลื้องผ้าในย่าน “ถนนคนเดิน” (Walking street) ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และกระจายออกไปนอกเขตถนนคนเดินไปทั่วเมืองพัทยา ภาพลักษณ์ของเมืองจึงเปลี่ยนไปเนื่องจากปัญหาสังคมและวัฒนธรรมที่ฉาบทั่วทุกมุมของเมือง โดยผ่านการรายงานข่าว

ตามสื่อต่าง ๆ การโฆษณาอย่างไม่ยั้งคิดของแหล่งบันเทิงเรีงมย์ ซึ่งภาพที่พบเห็นเหล่านี้ ได้ลดศักยภาพด้านที่ดีของเมืองพัทยาไปหมดสิ้น แม้ว่าในระยะหลังการตื่นตัวของภาครัฐ และองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่พยายามส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และฟื้นฟู แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นศิลปวัฒนธรรมที่สวยงามควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองพัทยา เพื่อปรับภาพลักษณ์ของเมืองให้ดูดีขึ้น แต่การส่งเสริมและสนับสนุนเป็นไปอย่าง ขาดความต่อเนื่อง การจำกัดเขตและจำนวนสถานบันเทิงยังไม่ใช้คำตอบสุดท้ายของ การฟื้นฟูภาพลักษณ์เมืองอย่างยั่งยืน เนื่องจากศักยภาพเชิงบวก อันได้แก่ สภาพ ธรรมชาติที่สวยงาม สถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและสถานที่ ท่องเที่ยวเชิงความรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่จำนวนมากยังไม่สามารถโดดเด่นขึ้นมา แทนที่ภาพลักษณ์สถานที่เรีงมย์ของเมืองพัทยาได้

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทยในพัทยาเริ่มลดลงตั้งแต่ปี 2531 แต่นักท่องเที่ยว ต่างประเทศเริ่มลดลงตั้งแต่ในปี 2530 สาเหตุหนึ่งก็เนื่องมาจากความเสื่อมโทรมของ สิ่งแวดล้อมในพัทยา จากการสำรวจของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพบว่า คุณภาพน้ำในพัทยาต่ำกว่ามาตรฐานและไม่เหมาะต่อการลงเล่นน้ำมาตั้งแต่ปี 2529 การศึกษาผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมในระยะยาวก็พบว่า ปะการังที่อยู่ทางภาคตะวันออก ของเกาะล้านซึ่งอยู่ติดต่อกับพัฒยานั้นมีชีวิตอยู่เพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ในขณะที่ ปะการังในส่วนอื่น ๆ ของเกาะยังมีชีวิตอยู่ประมาณ ร้อยละ 30-50 นอกจากนี้ การก่อสร้างบริเวณชายหาดพัทยา ยังรุกร้าเข้าไปในชายหาดซึ่งทำให้ชายหาดสูญหาย หรือพังทลายไป ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความสูญเสียทั้งโอกาส และรายได้ประมาณกันว่าในปี 2531-2533 พัทยาสูญเสียรายได้ถึง 1,367 ล้านบาท (ชนัญ วงษ์วิภาค, ม.ป.ป., หน้า 293) กล่าวว่า การนำทุนที่มีอยู่มาสร้างคุณค่าก่อให้เกิด รายได้ด้วยกระบวนการจัดการและรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนมีโอกาสได้นำเอาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ออกมานำเสนอเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดอาชีพ ทั้งนี้เพื่อให้แผนแม่บทฯ ดังกล่าวมาจากการต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้น เมืองพัทยาจึงได้ จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นประชาชน ชุมชน และภาคีพัฒนาในพื้นที่เมืองพัทยาและ พื้นที่เชื่อมโยง เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและได้แสดงความคิดเห็น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้ นำไปประเมินผลความต้องการ 3 ประการ คือ ข้อมูลทั่วไป

ของผู้เข้าร่วมแสดงความเห็น การสำรวจการใช้ในการสื่อสารระหว่าง อพท. ต่อประชาชน และการสำรวจข้อมูลต่อการรับรู้ต่อแผนแม่บทฯ ที่ อพท. กำหนดขึ้น และนำไปวิจัย ผลสรุปประเมินความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่อไป

ด้วยความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นทรัพยากรหลักของการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา และความจำเป็นที่ต้องสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยามากขึ้น เป็นการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ในระดับสากลมีความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม มีความสมดุลระหว่างการสร้างสรรค์และการรักษาภาพลักษณ์ที่ดีงามของเมืองพัทยา และวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวสำคัญของเมืองพัทยา ประกอบกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และยุทธศาสตร์เป็นวิธีการที่แยบยลที่จะทำให้บรรลุผลตามเป้าหมาย และยังไม่มีการศึกษายุทธศาสตร์การใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของเมืองพัทยาที่จะนำไปสู่การสร้างความโดดเด่นและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง วัฒนธรรมที่มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยว และใช้เป็นแรงดึงดูดใจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพัทยา บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ และภาพลักษณ์ที่ดีงามของเมืองพัทยา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและนำเสนอยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา ทั้งแนวทางการพัฒนาและยุทธศาสตร์การใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ให้เป็นข้อมูลการพัฒนาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเมืองพัทยา
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษานโยบาย แผนงาน และยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยทำการศึกษาข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาหอการค้าเมืองพัทยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัทยา สภาวัฒนธรรมเมืองพัทยา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี ผู้บริหารระดับสูงองค์กรภาครัฐ ผู้บริหารระดับสูงองค์กรเอกชน นักวิชาการตัวแทนของกลุ่มผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองพัทยา

1. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ที่เกิดขึ้นในคนรุ่นหนึ่งแล้วถ่ายทอดไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามยุคสมัยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของสังคมของกลุ่มชนนั้น ๆ โดยยึดตามพระราชบัญญัติ การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ตามมาตรา 4 ได้แบ่งลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ให้สอดคล้องตามกรอบขององค์การการศึกษาและวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ไว้ดังนี้ 1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล 4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว 7) ลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชีวิต
ซึ่งต้องดำเนินไปตามทฤษฎีนิเวศทางวัฒนธรรมและโครงสร้างหน้าที่นั่นเอง

2. องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางการศึกษาพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของ
เมืองพัทยา โดยอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว
2) ด้านการบริการท่องเที่ยว 3) ด้านตลาดการท่องเที่ยว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงระบบนิเวศ
ของการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์การจัดการ
ที่ยั่งยืนไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ศึกษาสภาพแวดล้อมของแหล่ง
ท่องเที่ยว และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวตาม
หลักการจัดการทรัพยากร ได้แก่ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ 2) ทรัพยากร
ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา
ศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยาให้สอดคล้องกับตลาดนักท่องเที่ยวและเป็นการพัฒนา
อย่างยั่งยืนที่ประกอบไปด้วย 1) การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน 2) การจัดการ
ด้านเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรม และ 3) การจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรมให้
กระทบน้อยที่สุด ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงให้ความสำคัญขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ
การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายที่ต้องมีการพิจารณากำหนด
รูปแบบให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

3. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ การเคารพต่อสิ่งแวดล้อม
สังคม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน ดังนั้น เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มี
ศักยภาพความพร้อมในทุกด้าน อันได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่สิ่งที่
โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวของเมืองพัทยานั้น กล่าวได้ว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ด้วยเหตุผลทางธุรกิจที่มีการแข่งขันกันอย่างหนัก
เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่า
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะนำมา

ปรับใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์การใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา เพื่อส่งเสริมด้านการบริการการท่องเที่ยวและส่งเสริมด้านการตลาดภาคการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ให้มีความแข็งแกร่งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

4. บริบททางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

การนำคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมมาปรับประยุกต์ให้เกิดวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และสร้างเศรษฐกิจโดยรวมของเมืองพัทยามีขีดความสามารถที่เข้มแข็งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้อย่างครบครัน ซึ่งอาจนำมาสร้างจุดแข็งและโอกาสเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การใช้เป็นแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวให้กับเมืองพัทยาได้

ศักยภาพการท่องเที่ยว คือ การเพิ่มสิ่งดึงดูด ขีดความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการบริหารจัดการทางวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นอยู่ในเมืองพัทยา หากนำมาพัฒนาอย่างเป็นระบบจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการให้บริการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเติบโตของการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ อย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้น การศึกษาแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยาด้วยวัฒนธรรมสร้างสรรค์ โดยการนำเอามรดกทางวัฒนธรรมของไทยมาพัฒนาและปรับประยุกต์เพื่อให้บริการ และเป็นการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเมืองพัทยาเปรียบเสมือนประตูสู่ประเทศไทยทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้เมืองพัทยา

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ จะนำมาทำการแยกแยะจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมสร้างสรรค์: ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา

ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา จำแนกได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เมืองพัทยาคือเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการอนุรักษ์ สืบทอดประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นและของไทยตามวิถีปฏิบัติตลอดทั้งปี ประเพณีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เข้าถึงได้ง่าย สะดวกสบาย และสามารถสร้างรายได้ทางธุรกิจการท่องเที่ยวของเมืองพัทยาในรอบ 7 ปี ประเพณีที่สำคัญ ประกอบไปด้วย 1) ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ 2) ประเพณีวันไหลนาเกลือและพัทยา 3) ประเพณีกองข้าวนาเกลือและหนองใหญ่ 4) ประเพณีลอยกระทงเมืองพัทยา 5) งานเทศกาลแข่งขันเรือยาวพัทยา 6) เทศกาลสีสันทะวันออก การจัดกิจกรรมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของภาคตะวันออก และ 7) เทศกาลอาหารพื้นเมือง “เดินกินถิ่นนาเกลือ”

1.2 ด้านแหล่งวัฒนธรรม ศาสนสถาน เมืองพัทยามีแหล่งวัฒนธรรมและศาสนสถานเป็นจำนวนมาก และสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อย่างมากมีจำนวน 9 แห่งที่สำคัญ ได้แก่ 1) อุทยานสามก๊กหรือวิหารเซียน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่งดงามด้วยสถาปัตยกรรมผสมผสานไทย-จีน และเป็นสถานที่จัดแสดงผลงานศิลปกรรมที่งดงามทั้งไทยและจีน 2) ปราสาทสังฆธรรม เป็นที่ตั้งของสถาปัตยกรรมไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ปราสาทสังฆธรรมเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมที่สร้างด้วยไม้เป็นรูปธรรม และความหมายในด้านนามธรรม 3) วัดญาณสังวราราม วรมหาวิหารในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหาร เป็นวัดที่จัดสร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมไทย 4) พิพิธภัณฑ์อันเดอร์วอเตอร์ เวิลด์ พัทยา (Underwater World Pattaya) เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับชีวิตสัตว์ทะเล 5) พิพิธภัณฑ์รีบลีย์ (Believe it or not) เป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวแปลกประหลาด และสิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ที่สะสมจากทั่วโลก 6) ตลาดน้ำ 4 ภาค (พัทยา) สถานที่

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้วิถีชีวิตพอเพียงที่สัมผัสได้ 7) เมืองจำลองสยาม สิ่งที่น่าสนใจคือ การรวบรวมสถานที่สำคัญนำมาย่อส่วนให้เป็นแบบจำลองให้อยู่ในบริเวณเดียวกัน 8) บ้านสุขาวดี เป็นสถานที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสเป็นเจ้าของร่วมกัน และได้ค้นพบถึงสัจธรรมในการดำเนินชีวิต 9) หมู่บ้านช้างพัทยา เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ชาวต่างประเทศให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากได้รับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของช้าง และกิจกรรมการนั่งช้างชมทัศนียภาพภูเขา และทะเลสาบ 10) สวนนกนุช พัทยา เป็นสถานที่จัดให้มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทยทั้งสี่ภาค และการแสดงช้างแสนรู้ในโรงแสดง ซึ่งรอบล้อมไปด้วยสวนสวยงาม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวระดับแนวหน้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก สวนนกนุชได้ปรับปรุงและพัฒนาสวนให้สวยงามอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

1.3 ด้านดนตรีและศิลปะการแสดง เมืองพัทยามีการแสดงดนตรีและศิลปะที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป คือ 1) คาบาเร่โชว์เป็นการแสดงคาบาเร่สาวประเภทสองซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง คือ ทิฟฟานีโชว์และอัลคาซาร์โชว์ ทิฟฟานีโชว์เป็นคาบาเร่ยุคแรกของประเทศไทยและเอเชีย-แปซิฟิก ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองพัทยากันจำนวนมาก ส่วนอัลคาซาร์ คาบาเร่โชว์เป็นการแสดงคาบาเร่ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชีย 2) โรงละครไทยอลังการ ได้รับการออกแบบและตกแต่งที่ทันสมัยแฝงกลิ่นอายแบบไทย ๆ เป็นโรงละครเพียงแห่งเดียวที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับการแสดงที่ให้ภาคการรับชมแบบพานอรามา (Panoramic concept) เป็นโรงละครไทยแห่งเดียวที่สามารถนำเสนอการแสดงประกอบเทคนิคเอฟเฟกต์ทั้งภายในและภายนอกอาคาร อีกทั้งยังมีพื้นที่ลานวัฒนธรรมที่มีบรรยากาศความรื่นเริงหรูหราที่แฝงไปด้วยกลิ่นอายของวิถีชีวิตแบบไทย ๆ สารพันความบันเทิงในรูปแบบศิลปวัฒนธรรมไทยและเพลิดเพลินกับวงดนตรี เครื่องหนัง ขนم ของว่าง เครื่องดื่มผลไม้และขนมไทยนานาชนิด 3) เทศกาลดนตรี พัทยา มิวสิค เฟสติวัล เป็นเทศกาลดนตรี “พัทยา มิวสิค เฟสติวัล” ช่วงเดือนมีนาคม ณ ศูนย์กีฬา เมืองพัทยา ถนนชัยพฤกษ์ 2 การแสดงอันหลากหลายของศิลปินนักร้องชื่อดังทุกแนวดนตรีทั่วฟ้าเมืองไทย ศิลปินวงดนตรี นักร้องที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ

1.4 ด้านหัตถกรรมและศิลปะต่าง ๆ เมืองพัทยาได้สนับสนุนให้มีการส่งเสริมงานด้านหัตถกรรมและศิลปะต่าง ๆ มากมาย 1) ด้านหัตถกรรม เมืองพัทยาได้สนับสนุนอาชีพให้กับประชาชน ทั้งการสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาคุณภาพของสินค้า การจัดทำบรรจุภัณฑ์ ระบบการตลาด และการส่งเสริมการขายโดยการจัดนิทรรศการของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชนในเทศกาลสำคัญและโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการบริหารจัดการเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมามีมาตรฐานและเข้าสู่ระบบสหกรณ์เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน ปัจจุบันมีชุมชนต่าง ๆ สร้างผลิตภัณฑ์ในชุมชนหรือหมู่บ้าน เช่น แหล่งผลิตเสื้อผ้าลายดอก แหล่งผลิตภัณฑ์ผลิตจากเศษผ้า แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว แหล่งผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวและดินผสม แหล่งผลิตดอกไม้จันทร์ และมีสินค้าของที่ระลึกของเมืองพัทยา เป็นสินค้าที่มีจำพวกอาหารทะเลสดและแปรรูป หรือผลิตภัณฑ์น้ำพริกเครื่องจักสาน นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ศิลปะในขวดแก้ว ซึ่งจัดแสดงงานประติมากรรมในขวดแก้วแห่งแรกในประเทศไทย 2) ด้านศิลปะ สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเมืองพัทยาส่งเกตเห็นร้านจำหน่ายผลงานทางศิลปะ เป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกถึงความเป็นไทยแบบร่วมสมัย ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ราคาไม่แพงนัก นักท่องเที่ยวมักนิยมเลือกซื้อติดมือกลับบ้านประเทศ รวมทั้งจัดงานตลาดนัดศิลปะพัทยา (Walking Street) เพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา และยังเป็นแลกเปลี่ยนการเรียนรู้คุณค่าของงานศิลปะร่วมสมัย

1.5 ด้านอาหารและการบริการ เมืองพัทยามีอาหารและวัฒนธรรมการกินหลากหลาย จัดเป็น 3 ประเภท ประกอบไปด้วย 1) อาหารประจำชาติ ซึ่งเป็นอาหารต่างประเทศที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติที่มีรสชาติเป็นที่รู้จัก และสามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่มักมีไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวเฉพาะโรงแรมขนาดใหญ่และมีชื่อเสียง 2) อาหารไทยที่เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ เป็นอาหารไทยที่เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของชาวต่างชาติทั่วโลก ได้แก่ ผัดไท ต้มยำกุ้ง มัสมั่น ส้มตำ หมูสะเต๊ะ เป็นต้น ซึ่งร้านอาหารแต่ละร้านมักจะปรุงแต่งรสชาติของอาหารแตกต่างกันออกไปตามความชอบของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการในรสชาติที่แตกต่างกัน 3) อาหารไทยพื้นเมือง เป็นอาหารที่เป็นที่คุ้นเคยมาแต่โบราณกาลที่ประกอบขึ้นจากวัตถุดิบที่สามารถหาได้โดยง่ายภายในชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ทั้งรูปแบบ กรรมวิธี

และรสชาติของอาหารที่มีความแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ เช่น ส้มตำปูม้า น้ำพริกไข่ปู ปิ้งบ๊วย ขนมหุ้ง ทอดมันปลาอินทรี ขนมหั้วฟาง แจงร้อน ปลาทุลแล่ง เป็นต้น

1.6 ด้านการวัดและสเปาแผนไทย ธุรกิจการบริการเมืองพัทยา นั้น ผู้ประกอบการด้านการบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั้น มีการแข่งขันกันอย่างสูง ต่างผูกเอาเอกลักษณ์ต่างมาให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศกันต่าง ๆ นานา ทั้งธุรกิจไนท์คลับและเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ ของเมืองพัทยา ธุรกิจการให้บริการที่น่าสนใจและสามารถให้บริการนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี เช่น ธุรกิจวัดแผนไทยและสเปาไทย ที่เน้นการให้บริการ ที่มีความเป็นไทย มีเอกลักษณ์ของการให้บริการที่ต่างกึ่งเอาเอกลักษณ์ทางการตลาด ที่จะสามารถดึงดูดลูกค้ามาใช้บริการกันอย่างคึกคัก มีตั้งแต่ราคาถูกที่เดินให้บริการ บริเวณริมชายหาดพัทยาไปจนถึงการให้บริการในโรงแรมหรูระดับห้าดาว หรือสถานที่ ให้บริการที่จัดสร้างขึ้นโดยเฉพาะเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวระดับไฮโซ

2. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

พัทยามีปัญหาคล้ายกับเมืองท่องเที่ยวอื่น ๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ มากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมย่อมถูกรบกวน จนเสื่อมโทรมลงได้เช่นกัน ความเสื่อมโทรมดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทาง โดยตรงและโดยอ้อมได้พยายามหามาตรการป้องกันและแก้ปัญหาดังกล่าวแล้ว แต่ก็ไม่สามารถจัดการหรือหยุดยั้งความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้ ปัญหาของขยะ ล้นเมือง ปัญหาความเสื่อมโทรมของชายหาด ปัญหาเกี่ยวกับน้ำเน่าเสีย ปัญหาเกี่ยวกับ สมบัติสาธารณะถูกทำลายและอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ยังต้องอาศัยการบริหารจัดการ ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ความรุนแรงของปัญหาลดลงไปกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน

2.2 ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนด้าน การท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐกับประชาชนทั่วไปนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ที่ผ่านมานโยบายของภาครัฐ

เป็นอย่างว่าการท่องเที่ยวเมืองพัทยา เทศบาลเมืองพัทยายังไม่ได้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชนหรือชุมชนทางด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนด้านการท่องเที่ยวเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น แต่ละภาคส่วนจึงมองเป้าหมายทางด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยาไปในทิศทางที่ไม่ค่อยสอดคล้องกัน

2.3 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน สืบเนื่องมาจากปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนการท่องเที่ยวของภาครัฐยังไม่มีประสิทธิภาพดังกล่ามาแล้ว ซึ่งทำให้การมองเป้าหมายของการท่องเที่ยวเมืองพัทยาที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนซึ่งไม่เป็นอย่างเดียวกันมากนัก

2.4 ปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป เมื่อขาดความร่วมมือที่ดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐระหว่างประชาชน ปัญหาเรื่องความปลอดภัยทางด้านชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปจึงตามมา จำนวนการก่ออาชญากรรม การโจรกรรม การทำร้ายร่างกาย การฉ้อโกง และการหลอกลวง และความเสี่ยงทางเพศจึงยังคงสูงอยู่

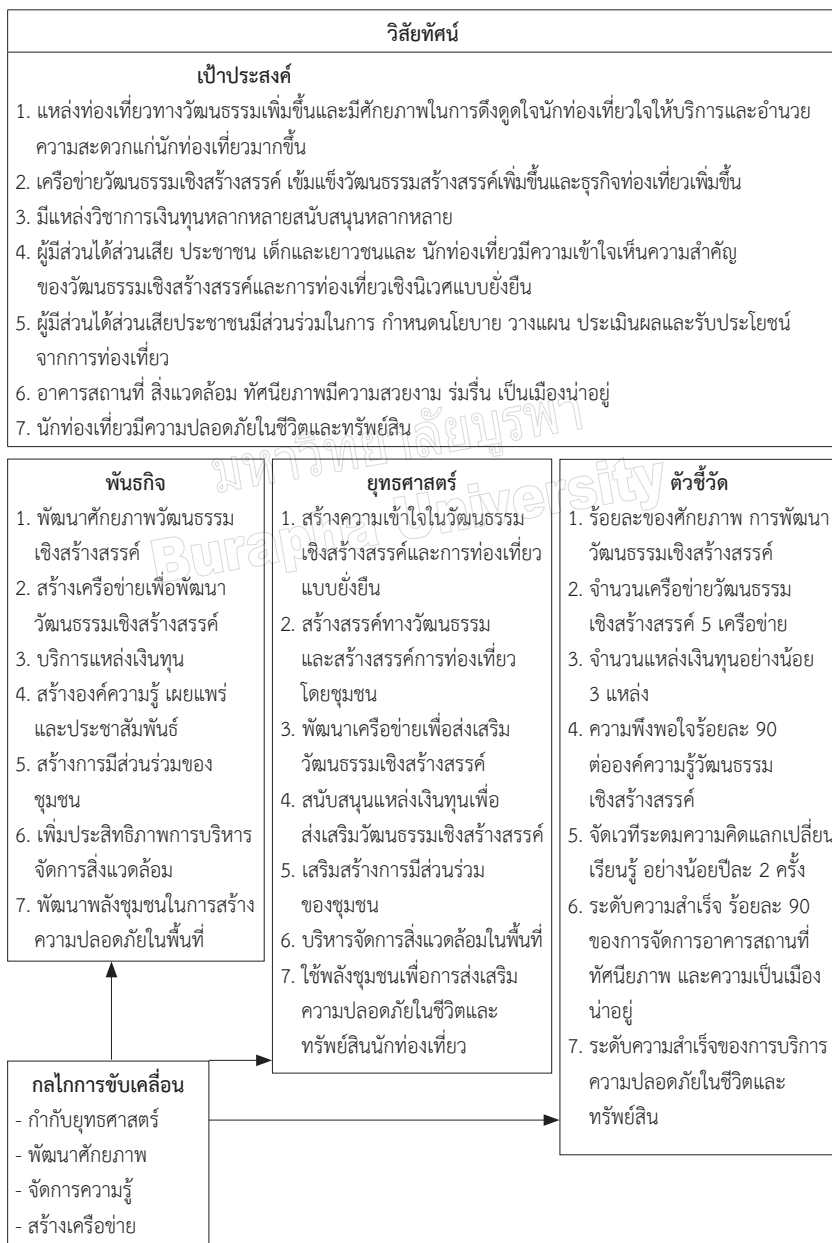
2.5 ปัญหาด้านคุณภาพสินค้าและบริการ การที่ขาดการประสานความร่วมมือในการพัฒนาท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายเดียวกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนหรือเอกชน ทำให้เอกชนบางรายขาดจิตสำนึกในเรื่องการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการ โดยหวังเอาแต่ผลกำไรเป็นที่ตั้ง นักท่องเที่ยวจึงได้รับสินค้าและบริการที่มีคุณภาพต่ำทำให้ภาพพจน์โดยรวมของการท่องเที่ยวเมืองพัทยาเสื่อมลงไป

2.6 ปัญหาด้านการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว การที่การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนด้านการท่องเที่ยวไม่ได้เชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ภาคประชาชนไม่เข้าใจความหมายของวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมื่อไม่เข้าใจความหมายจึงไม่เกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ การประยุกต์ใช้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์จึงไม่ค่อยจะถูกทิศทางมากนัก

2.7 ปัญหาด้านการขาดงบประมาณในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ค่อนข้างคล้ายกันในทุกพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศ เพราะหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมักต้องกระจายงบประมาณเฉลี่ยให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรมในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น บางครั้งแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในพหุยาจำเป็นต้องหาวิธีระดมทุนในการทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรมด้วยตนเอง โดยอาจจัดงานหรือกิจกรรมเป็นพิเศษขึ้นมาเฉพาะ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน

3. ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของเมืองพหุยา

จากศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ ตลอดจนปัญหาซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองพหุยา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทางด้านการท่องเที่ยวเมืองพหุยา และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพหุยาโดยใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นตัวขับเคลื่อน ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในครั้งนี้ด้วย ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพหุยาโดยใช้พัฒนาเชิงสร้างสรรค์จึงทำให้ได้กรอบของการนำยุทธศาสตร์ไปใช้ในการดำเนินการ ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ และตัวชี้วัด ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบ 1 ยุทธศาสตร์การใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา

วิสัยทัศน์

“ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองพัทยา”

พันธกิจ

1. พัฒนาศักยภาพวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
2. สร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
3. บริการแหล่งเงินทุน
4. สร้างองค์ความรู้ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์
5. สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม
7. พัฒนาลังชุมชนในการสร้างความปลอดภัยในพื้นที่

เป้าประสงค์

1. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นและมีศักยภาพในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีการให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น
2. เครือข่ายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เข้มแข็ง วัฒนธรรมสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นและธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
3. มีแหล่งวิชาการเงินทุนหลากหลายสนับสนุนหลากหลาย
4. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชน เด็กและเยาวชนและ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน
5. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ประเมินผลและรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว
6. อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพมีความสวยงาม ร่มรื่น เป็นเมืองน่าอยู่
7. นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ยุทธศาสตร์

1. สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมและสร้างสรรค์การท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. พัฒนาเครือข่ายเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
4. สนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
5. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. บริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
7. ใช้พลังชุมชนเพื่อการส่งเสริมความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

นักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีข้ออภิปรายเพิ่มเติมตามลำดับ ดังนี้

1. ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองพัทยา ปัจจุบันพัทยาได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในรูปแบบที่หลากหลายจากหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ กลายมาเป็นชุมชนเมืองที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และเสน่ห์ของความเป็นเมืองแห่งการพักผ่อนตากอากาศริมทะเลที่สวยงามและสงบสุข ผสมผสานกับความตื่นตัวในการเป็นชุมชนของวัฒนธรรมอันแตกต่าง ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ในทุกรูปแบบ อลังการด้วยอัครสถานแห่งความบันเทิง บรรยากาศแห่งความรื่นเริงหรูหรา ผ่างด้วยกลิ่นอายวิถีชีวิตแบบไทย ๆ สนุกสนาน ละลานตา กับสารพัดของที่ระลึกหัตถกรรมพื้นเมืองที่มีให้เลือกซื้อตามอัธยาศัย และอ้อมเอบกับอาหารไทยจากสี่ภาคและนานาชาติมากมายหลายชนิดให้ลิ้มรสความอร่อยหลากหลาย สภาพการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองพัทยาคอบคลุมวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว 6 ด้าน ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีการอนุรักษ์ สืบทอดประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นและของไทยตามวิถีปฏิบัติตลอดทั้งปี ด้านแหล่งวัฒนธรรม มีแหล่งวัฒนธรรมและศาสนสถานที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ด้านดนตรี

และศิลปะการแสดงเป็นตัวแทนของคาบาเรต์โชว์ในเอเชีย-แปซิฟิก โรงละครไทยที่
อลังการ และมี “พญา มิวสิค เฟสติวล” ชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ ด้านหัตถกรรม
และศิลปะต่าง ๆ มีการส่งเสริมงานด้านหัตถกรรมและศิลปะต่าง ๆ มากมาย รวมทั้ง
จัดงานตลาดนัดศิลปะพญา Walking Street ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของเมืองพญา
และยังเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนการเรียนรู้คุณค่าของงานศิลปะร่วมสมัยด้านอาหารและ
การบริการ มีอาหารและวัฒนธรรมการกินหลากหลาย ทั้งอาหารประจำชาติ อาหารไทย
ที่เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ และอาหารไทยที่คุ้นเคยมาแต่โบราณกาล ด้านการนวด
และสปาแผนไทย ที่เน้นการให้บริการที่มีความเป็นไทยมีเอกลักษณ์ของการให้บริการ
ธุรกิจการท่องเที่ยวมีการแข่งขันกันอย่างสูง เกิดผลทั้งในเชิงลบและเชิงบวกต่อ
ภาพลักษณ์ของเมืองพญา ต่างก็ดึงดูดกลยุทธ์ทางการตลาดที่จะสามารถดึงดูดลูกค้า
มาใช้บริการกันอย่างคึกคัก มีตั้งแต่ราคาถูกที่เดิมให้บริการบริเวณริมชายหาดพญา
ไปจนถึงการให้บริการในโรงแรมหรูระดับห้าดาว รวมทั้งสถานที่ให้บริการที่จัดสร้างขึ้นมา
โดยเฉพาะเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวระดับไฮโซ มีข้ออภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้

ศักยภาพเชิงวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้าน ถือว่าเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่ายิ่งในการนำมา
บูรณาการเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และเอื้อประโยชน์ต่อ
การท่องเที่ยวของเมืองพญา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (งามพิศ
สัตย์สงวน, 2538, หน้า 63; Radcliffe-Brown, 1965) ที่กล่าวว่า ทุกสังคมประกอบ
ขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบ
หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่
หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม ทุกสังคม
มีแนวโน้มที่จะรักษาสมาดุลยภาพ และจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคม
มีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม ดังนั้น
การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ก้าวหน้า ยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมให้มั่นคง
และยั่งยืนด้วย นั่นคือการใช้วัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว
เมืองพญา จะต้องมีความสมดุลและได้ประโยชน์ร่วมกันของผู้ประกอบการท่องเที่ยว
และชาวเมืองพญาเจ้าของวัฒนธรรม ต้องมีศักยภาพนำเอาวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์
เฉพาะตัว ความหลากหลายที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ที่สุด ขณะเดียวกันแต่ละชุมชนท้องถิ่นควรมีการธำรงรักษาอัตลักษณ์ชุมชนต่าง ๆ ด้วย

2. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา

เมืองพัทยามีปัญหาหลัก ๆ ซึ่งคล้ายกับเมืองท่องเที่ยวสำคัญอื่น ๆ ในประเทศ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 2) ปัญหาด้านประชากรสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเข้าใจ 3) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวประชาชนในพื้นที่ 4) ปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป 5) ปัญหาด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ 6) ปัญหาด้านการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว และ 7) ปัญหาด้านการขาดงบประมาณในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวคล้ายคลึงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ มาจากการอพยพพลั่งไหลเข้ามาของคนจากถิ่นอื่น ด้วยปัจจัยหลักจากสภาพแวดล้อมของเมืองที่ดึงดูดใจให้เข้ามาพำนักอาศัยและลงทุน หากเทียบเมืองเชียงใหม่ในวันนี้กับเมื่อ 20 ปีที่แล้วเปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ (ราชนัย วีระพันธุ์, 2545 อ้างอิงจากนิตยสารผู้จัดการ) และ (มนัสนันท์ จันทรเพ็ง, 2558) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย จังหวัดเลย มีเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น แต่ต้องแลกมาซึ่งความเสื่อมโทรมและสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลภาวะทางเสียงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น ทุกคนต้องร่วมกันหาทางป้องกัน และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว มิฉะนั้นชุมชนอาจสูญเสียเอกลักษณ์ไปในที่สุด เป็นต้น สอดคล้องกับนโยบายของพระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541, หน้า 136-137) ซึ่งพบว่า ปัญหาหลักที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็คือ การขาดความร่วมมือประสานงานอย่างเข้มแข็งระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การขาดการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ และการสอดคล้องกับงานวิจัยของพจนา กริ่งไกร (2545, หน้า 2) ซึ่งพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ในนามของชุมชน สำหรับปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งแต่ละพื้นที่มักจะประสบอยู่เสมอ นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเดชา ไต้งสูงเนิน (2548, หน้า 80-84) ซึ่งพบว่า ปัญหาหลักเกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพ

ของทางด้านการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างภาคเอกชนหรือประชาชนกับภาครัฐ สาเหตุสำคัญ ได้แก่ การมอบหมายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอ ทำให้การดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการประสานความร่วมมือกับประชาชนหรือเอกชนในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

3. การกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา

การกำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเมืองพัทยาก่อเกิดจากการเข้ามามีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนซึ่งมีความเกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อมตัวแทนขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ซึ่งได้รับรู้ถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้ระดมความคิดเห็น เสนอแนะทางออก วางแผนและร่วมกัน กำหนดยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ และตัวชี้วัด ดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว การเข้ามามีส่วนร่วมในครั้งนี้ทำให้เกิดเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในการพัฒนาศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยาขึ้น เป็นการทำงานเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วนของสังคมเมืองพัทยา เป็นจิตสำนึกร่วมกันของชาวพัทยาที่จะช่วยขับเคลื่อนและพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนสืบไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสนธยา พลศรี (2545, หน้า 54-55) ซึ่งมีมุมมองว่า การที่ผู้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันในลักษณะที่มีความรู้ ถือว่าเป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันในระดับชุมชน (Community network) จะช่วยให้เป้าหมายของโครงการที่ทุกคนช่วยกันกำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จในที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย วิริภิมณกุล (2545, หน้า 44) ซึ่งพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของตัวแทนที่มาจากชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะพวกเขาได้รับผลกระทบและได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การเตรียมการ

การวางแผน และการควบคุมการดูแลการใช้ทรัพยากรจนไปถึงการกำหนดยุทธศาสตร์อีกครั้งอย่างสอดคล้องกับผลการวิจัยของอดิภา ตรีตลานนท์ (2548, หน้า 19) ซึ่งพบว่า ความร่วมมือระหว่างประชาชน เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ ในขั้นตอนของการค้นหาปัญหา การตัดสินใจ การดำเนินการประเมิน และการรับผลประโยชน์ นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อทุกคนมีจิตสำนึกและเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงนิเวศน์ และศักยภาพด้านอื่น ๆ ของชุมชนจะได้รับการฟื้นฟูดูแล และให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 สำนักงานการท่องเที่ยวเมืองพัทยา ควรนำเอาผลการวิจัยครั้งนี้ไปปรับใช้และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

1.2 สำนักงานการท่องเที่ยวของจังหวัดอื่น ๆ ควรนำเอาผลงานวิจัยในครั้งนี้เป็นแนวทางในการค้นหาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำนักงานการท่องเที่ยวเมืองพัทยาคควรดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการติดตามการประเมินผลของการนำเอาวิทยาศาสตร์ของการพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวในครั้งนี้ไปใช้ในการดำเนินการ เพื่อหาข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงการกำหนดยุทธศาสตร์ครั้งต่อไป

2.2 สำนักงานการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของจังหวัดอื่น ๆ ควรดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในลักษณะคล้ายกันนี้ เพื่อนำผลวิจัยที่ได้ที่ได้ไปกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด

3. หากมีผู้สนใจจะทำวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ควรจะต้องศึกษาเกี่ยวกับการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาต่อยอดสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจในรูปแบบ

ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่ชุมชนเริ่มมีการนำเอามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาพัฒนามากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามทุกท่าน ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. กล้า สมตระกูล และอาจารย์ ดร. ไพรัช ติดยาผาด ซึ่งอาจารย์ทั้งสองท่านคอยให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง และคอยให้ความช่วยเหลือทุก ๆ ด้าน รวมทั้งให้กำลังใจจนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน นายอิทธิพล คุณปลื้ม อดีตนายกเมืองพัทยา ดร. วีรวัฒน์ คำชาย รองนายกเมืองพัทยา นางพิมพ์วิ วัฒนวรังกูร อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม นายสามารถ เทียงพูนวงศ์ วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี นายมานะ ยาประคำ ประธานสภาวัฒนธรรมเมืองพัทยา นายสินไชย วัฒนศาสตร์สาร นายกสมาคมนักธุรกิจและการท่องเที่ยวเมืองพัทยา นายอรรถพล ทวีสุนทร ผู้ช่วยผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัทยา นางเนาวรัตน์ คำชาย อดีตรองประธานสภาวัฒนธรรมเมืองพัทยา นางศุภติ วิถีธรรมศักดิ์ วัฒนธรรมจังหวัดระยอง พี่น้องสภาวัฒนธรรมเมืองพัทยาที่อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการลงพื้นที่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และหัวหน้าชุมชนในเมืองพัทยาที่ให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมา สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

รายการอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ขวัญแก้ว อดมบุญญานุภาพ. (2546). *สถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายทะเล*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- งามพิศ สัตย์สวณ. (2538). *การวิจัยทางมานุษยวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำลอง ทองดี. (ม.ป.ป.). *การท่องเที่ยวชายหาด*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลวัฒนธรรมเชิงนิเวศ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- เดชา ไต้สูงเนิน. (2548). *การบริหารการท่องเที่ยวการเกษตร: กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนา กริ่งไกร. (2545). *การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม: กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาสุหิตย์ อบอุ่น. (2541). *ศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษากรณี: เส้นทางสายค่าน้ำกก*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). *โครงการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สมชาย วิริภิมณกุล. (2545). *ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อติภา ตริยตานนท์. (2548). *ศึกษาแนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตลาดน้ำวัดไทร แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.